

מסעותיי עם פאולה

מאת: ארווין יהלום

בתחילת שנות השבעים נהייתי פרופסור לפסיכיאטריה. ואז אישה בשם פאולה, חולת סרטן השד, נכנסה לחיי כדי להשלים את השכלתי. הנני משוכנע כי מההתחלה היא קיבלה על עצמה את תפקיד המורה הרוחני שלי, אם כי לא ידעתי את זה אז והיא עצמה לא הודתה גם לאחר מכן.

פאולה נרשמה לקבלה אצלי אחרי שנודע לה מעובדת סוציאלית במרפאה אונקולוגית כי אני רוצה לארגן קבוצה טיפולית לחולים סופניים. כאשר פאולה הגיעה לראשונה למשרדי, מייד התרשמתי עמוקות מהמראה שלה: תנוחתה המכובדת; חיוך זוהר אשר כלל גם אותי; שיער קצר ועליז כמו אצל בנים, לבן בוהק. עיניה הכחולות-צורבות הקרינו זוהר ... – אין לי מילה אחרת. מילותיה הראשונות ריתקו את תשומת לבי.

שמי פאולה ונקט – היא אמרה. – יש לי סרטן בשלב סופני. אך אינני חולת סרטן. ואכן, כל דרכי איתה במשך שנים אף פעם לא חשבתי עליה כעל חולה. היא תיארה את סיפור מחלתה באופן קצר ומדויק: סרטן השד שהתגלה לפני חמש שנים; הסרה כירורגית של השד; סרטן השד השני, והסרתו גם כן. לאחר מכן כימותרפיה עם כל התפריט הנורא: בחילות, הקאות, נשירת כל השיער. ולאחר מכן טיפולים בהקרנות עד הגבול האפשרי. אך כל זה לא הצליח לעצור את התפשטות הסרטן – לגולגולת, עמוד השדרה ועוד. הסרטן דרש טרף והיה חסר רסן אעפ"י שהמנתחים זרקו לו כל פעם קרבן חדש – שד, בלוטות לימפה, שחלות, בלוטות יותרת הכליה.

כשניסיתי לדמיין לעצמי את גופה העירום של פאולה ראיתי את החזה החתוך בצלקות, ללא שדיים, ללא בשר, ללא שרירים – כמו שלד ספינה טרופה אשר הושלכה לחוף, ומתחת – צלקות הבטן, ומתחת – ירכיים שמנות-מכוערות כתוצאה מזריקות סטרואידים. בקיצור, אישה בת חמישים וחמש ללא שדיים, בלוטות יותרת הכליה, שחלות, רחם, ובטוחני שגם ללא ליבידו.

תמיד מצאו חן בעיני נשים חושניות ועסיסיות, בעלות גוף קפיצי, יפות תואר. אבל כאשר פגשתי את פאולה קרה דבר מדהים: ראיתי בה יפהייה והתאהבתי בה.

במשך כמה חודשים נפגשנו פעם בשבוע במסגרת לא שגרתית. משקיף חיצוני היה אומר כי זו פסיכותרפיה כיוון שרשמתי את פאולה ביומן הקבלה, היא הייתה מתיישבת בכיסא המיועד למטופלים ומעבירה בו את חמישים הדקות הטקסיות. אבל תפקידינו לא הוגדרו בצורה ברורה. למשל, לא צצה שאלת התשלום. מההתחלה היה ברור לי כי מה שבינינו אינו הסכם רגיל בין מטופל למטפל ולא רציתי להזכיר כסף בנוכחותה של פאולה: זה היה גס ולא שייך. ולא רק כסף אלא גם נושאים אחרים גסים באותה מידה – חיי חומר, התאמה זוגית, יחסי חברה.

חיים, מוות, רוחניות, שלוה, טרנסצנדנטיות – אלו הנושאים שהיינו מדברים עליהם. רק זה עניין את פאולה. יותר מכל דבר אחר דיברנו על המוות. מדי שבוע נפגשו במשרדי לא שניים אלא ארבעה – אני, פאולה, מותי ומותה. פאולה, מאהבת המוות, הכירה לי אותו, לימדה לחשוב עליו ואפילו עזרה לנו להפוך לחברים. התחלתי להבין כי השם הרע של המוות אינו מוצדק. למרות שאין זה שמחה גדולה, אין זה גם משהו מפלצתי אשר זורק אותנו לאיזשהו מקום נורא. למדתי לראות את המוות באורו האמיתי ללא דעות קדומות – כאירוע, חלק מהחיים, סוף כל האפשרויות האחרות. "זה אירוע ניטראלי – הייתה אומרת פאולה – ואנחנו התרגלנו לצבוע אותו בפחד".

מדי שבוע הייתה נכנסת פאולה למשרדי, מעניקה לי את חיוכה הרחב כה אהוב עליי, מוציאה את היומן מתיק הקש הגדול שלה ומשתפת אותי במחשבות וחלומות של השבוע שעבר. הקשבתי קשב רב וניסיתי להגיב כמו שצריך. אם הייתי מביע ספקות לגבי תועלת, פאולה נראתה כמופתעת: לאחר הפסקה של שנייה היא חייכה כאילו כדי לעודד אותי, וחזרה ליומנה.

יחד חווינו מחדש את כל הקרב שלה עם הסרטן: הלם וסירוב להאמין, פציעות הגוף, קבלה הדרגתית. עם הזמן פאולה למדה לומר את המילים "יש לי סרטן". היא דיברה על האהבה בה טיפלו בה בעלה וחבריה. את זה הייתי יכול להבין: את פאולה היה קשה לא לאהוב.

אחר כך היא סיפרה לי על הימים הנוראים כשהסרטן חזר. "זו הדרך שלי אל המוקד" – היא אמרה, והתחנות בדרך – אלה הייסורים אשר חווים כל חולים כאלה: חדרי הקרנות בהם תלויה מעליך עין מתכת מבשרת הגורל, טכנאים עיפיים ואדישים, חברים מבולבלים, רופאים חסרי רגש, והכי גרוע – שתיקה רועמת של סודיות. פאולה בכתה תוך כדי סיפורה כיצד היא צלצלה למנתח שהיה ידידה במשך עשרים שנה, ומזכירתו הודיעה לה כי הרופא לא יקבל אותה יותר כי אינו יכול כבר לעזור. "מה קורה עם

הרופאים? מדוע הם לא יכולים להבין עד כמה זה חשוב פשוט להיות לצד החולה? – שאלה פאולה – מדוע אינם מבינים כי דווקא כאשר הם כבר לא יכולים לעשות כלום, אנחנו הכי זקוקים להם? למדתי מפאולה כי הפחד מפני מחלה קטלנית גובר בהרבה כתוצאה מהתרחקותם של אנשים אחרים. כולם משחקים מחזה מטופש, מנסים להסתיר את התקרבותו של המוות – ובזה רק מחריפים את בדידותו של ההולך למות. אבל את המוות אי-אפשר להסתיר – סימניו בכל: בקולות המונמכים של האחיות, ברופאים אשר פתאום מתחילים לבחון איבר לא נכון של הגוף, במתמחים אשר נכנסים לחדר על קצות האצבעות, בחיוכים אמיצים של הקרובים ועליצות מעושה של המבקרים. חולת סרטן אחת אמרה לי כי נודע לה על קרבתו של המוות כאשר הרופא המטפל במקום טפוחו השובבה הרגילה – פתאום סיים את ביקורו בלחיצת יד חמה.

יותר מפחד המוות עצמו, האדם מפחד מהבידוד המוחלט המלווה את המוות. אנחנו משתדלים ללכת בחיים בזוגות אך הולכים למות בודדים – אף אחד לא יכול למות איתנו או במקומנו. אנשים מתרחקים מההולך למות, וזה מבשר את הבדידות הסופית. פאולה סיפרה לי על שני צדדים של הבדידות לקראת המוות. החולה מנתק את עצמו מהקרובים כי אינו רוצה למשוך את משפחתו והחברים אל מעגל האימה שלו תוך שהוא מגלה להם את בלהותיו ואת מחשבותיו השחורות. והקרובים מתרחקים מהנוטה למות מתוך תחושת חוסר אונים ואי-נוחות, הם לא יודעים מה להגיד ומה לעשות, הם מפחדים להתקרב ולהביט בעיניים של מותם הם.

אבל בבדידותה של פאולה הסתיימה. אהיה נאמן לה גם אם כל האחרים – לא. אפילו שכל האחרים עזבו את פאולה – אני לא אעזוב. כמה טוב שהיא מצאה אותי! היא לא הצליחה למצוא מילים מתאימות כדי לתאר את מרירות בדידותה, את התקופה אותה היא כינתה "גן גת שמנים". יום אחד היא הביאה לי ליטוגרפיה פרי עבודת בתה, בה רואים כמה צלילות הסוקלות קדושה – דמות זעירה של אישה כפופה, ידיה הדקות אינן מסוגלות לעצור את ברד האבנים. תמונה זו עודנה תלויה במשרדי וכל פעם שאני צופה בה אני נזכר בדבריה של פאולה: "אני – האישה הזאת חסרת אונים נגד התליינים".

לצאת מגן גת שמנים עזר לפאולה כומר מכנסייה אפיסקופלית. הוא הכיר את האמרה החכמה של ניששה מתוך "אנטיכריסט" – מי שיודע "למה" יכול להתמודד עם כל "איך". הוא עזר לה לקבל את הסבל באופן שונה לגמרי, למצוא ניסוח חדש. "הסרטן שלך זה העול שלך" – אמר לה. "הסבל שלך זה עבודתך".

נוסח זה – "התגלות אלוהית", כפי שכינתה אותו פאולה – שינה את הכל. פאולה דיברה על איך היא למדה לקבל את עבודתה, לקחת על עצמה את האתגר – להקל על סבלם של חולי סרטן. ואני התחלתי להבין את תפקידי: לא פאולה – נשוא טיפולי, אלא אני – נשוא דאגתה, עבודתה. הייתי יכול לעזור לה אך לא בתמיכה, לא בפרשנות פסיכולוגית ואפילו לא באכפתיות או נאמנות. תפקידי היה להרשות לה ללמדני. הייתכן שאדם שימיו ספורים, שגופו חדור בסרטן, יכול לחיות "ימי זהב"? לפאולה – ייתכן. זאת הייתה היא שפתחה בפני כי קבלה כנה של המוות מעשירה את תפיסת החיים ומגבירה את ההנאה מהם. אני הייתי ספקן. חששתי שהמילים על "ימי זהב" הן גוזמה, דברי רוחניות האופייניים לפאולה.

– זהב? נו, באמת! פאולה, איזה "זהב" יש בגסיסה?
– אירוויין – נזפה בי פאולה – זו שאלה לא נכונה. נסה להבין כי "זהב" – לא בגסיסה, אלא בלחיות חיים מלאים אל מול המוות. חשוב כמה יקרות וחדות ההתרשמויות האחרונות: האביב האחרון, המעוף האחרון של זירעוני שן הארי, השלכת האחרונה.
– "ועוד" – אמרה פאולה – "ימי זהב זה תקופה של שחרור רבתי. זה הזמן שבו אתה יכול לומר "לא" לכל המוסכמות ולהקדיש את עצמך למה שהכי יקר לך – תקשורת עם חברים, עונות השנה המתחלפות, רשרוש גלי הים.

פאולה ביקרה בחריפות את עבודתה של אליזבת קובלר-רוס, "הכוהנת הראשית של המוות" מטעם הרפואה, אשר בלי לדעת דבר על ימי הזהב פיתחה גישה שלילית, קלינית למוות. חמשת השלבים של ההולך למות בניסוחה – כעס, הכחשה, מקח, דיכאון וקבלה – בכל פעם הכעיסו את פאולה. היא התעקשה, ובטוחני שגם צדקה, שחלוקה נוקשה זו של תגובות רגשיות לקטגוריות מסירה צלם אנוש הן מן החולה והן מן הרופא.

תקופת הזהב הייתה בשביל פאולה גם זמן של לימוד בעיון של עצמה: היא הייתה חולמת שהיא משוטטת באולמות עצומים, מוצאת בביתה חדרים חדשים שאינם בשימוש. ועוד הייתה זאת תקופת ההכנות: היא הייתה חולמת שהיא מנקה את הבית מהמרתף עד עליית הגג, מסדרת שולחנות כתיבה וארונות. היא גם דאגה להכין בזהירות את בעלה. לפעמים היא הרגישה יותר טוב ובאותו זמן הייתה יכולה

לעשות קניות ולבשל, אבל בכוונה לא עשתה זאת כדי שבעלה ילמד לשרת את עצמו. יום אחד היא סיפרה לי שהיא מאוד גאה בו, כי הוא אמר בפעם הראשונה "כאשר אפרוש לגמלאות" במקום "כאשר אנו נפרוש לגמלאות". בשיחות אלה ישבתי עם עיניים עגולות ולא יכולתי להאמין למשמע אוזניי. האמת מה שהיא אומרת? היכול להיות אומץ כזה מחוץ לעולמו של צ'רלס דיקנס? בספרות פסיכיאטרית נושא החסד לא נידון הרבה אלא לעתים רחוקות, וגם שם מתייחסים לזה כמו להגנת האישיות מפני דחפים נבזים יותר. בהתחלה הטלתי ספק במניעים של פאולה, הייתי מנסה למצוא חורים ושקעים במסכת הקדושה הזאת. אך לא מצאתי דבר ונאלצתי להסיק כי אין זה מסכה, להפסיק לחפש דופי ולצלול אל תוך החסד אשר הקרינה פאולה.

פאולה הייתה בטוחה שהכנות למוות חשובות מאוד ודורשות תשומת לב ממוקדת. כאשר נודע לה שהסרטן התפשט לעמוד השדרה פאולה הכינה את בנה, בן שלוש עשרה, למותה. היא כתבה לו מכתב אשר ריגש אותי עד דמעות. בפסקה האחרונה היא כתבה כי ריאות העובר לא נושמות ועיניו לא רואות. כך העובר מתכונן לקיום שעדיין אינו יכול לדמיין. "ככה אנחנו" – כתבה פאולה לבנה – "מתכוננים לקיום שהוא מעבר לידיעתנו ואפילו מעבר לדמיונו".

את האַגְנוֹסְטִיּוֹת שלי לא היה קל לערער. פאולה תמיד הגיבה בנימוס לספקנותי ובעדינות הזכירה לי, שלא משנה כמה הזויות נראות לי השקפותיה, אינני מסוגל להפריך אותן. למרות כל ספקותי אהבתי את המשלים של פאולה והקשבתי לדרשותיה בסבלנות רבה יותר מכל דרשה אחרת לפני או אחריה. אולי אנחנו פשוט החלפנו – וויתרתי על פינה קטנה של ספקנותי כדי להיצמד לקרינת החסד של פאולה. לפעמים אפילו שמעתי, כאילו מן הצד, אמרות כגון: "מי יודע? בסופו של דבר אין ראיות כלל. האם נוכל אי-פעם לדעת בוודאות?" קינאתי בבנה של פאולה. האם הוא הבין את מזלו? איך אני הייתי רוצה להיות בן לאמא כזו.

לאחר שבועות רבים של פגישותינו התחלנו לבנות עם פאולה תוכניות כיצד לארגן קבוצה לחולים סופניים. כיום קבוצות כאלה הינן דבר שבשגרה, סוקרים אותם לעתים קרובות בעיתונות ובטלוויזיה, אך בשנת 1973 לא היה לזה תקדים: מוות נחשב למשהו לא מנומס, כגון פורנוגרפיה. אז היינו צריכים לאלתר בכל פינה. אפילו תחילת העבודה נראתה כמכשול בלתי עביר. כיצד לאסוף קבוצה כזו? היכן לחפש משתתפים? הרי לא נפרסם מודעה בעיתון: "דרושים הנוטים למות"! אבל קשריה הנרחבים של פאולה – בכנסייה, בבתי חולים, במרפאות ובארגוני חסד – התחילו להביא לנו משתתפים פוטנציאליים.

אחד המשתתפים הראשונים היה שאול. הוא קיבל את פני המוות בשונה מרוב האחרים. רוחו התרחבה ככל שחיינו התקרבו אל קצם. המוות הממשמש ובא מילא את חייו במשמעות שלא נודעה קודם לכן. לשאול הייתה מיאָלוֹמָה נפוצה, סוג סרטן כואב מאוד החודר לעצמות; שאול סבל משברים מרובים, גופו היה כבול בגבס מהצוואר ועד הירכיים. את שאול אהבו אנשים רבים להפליא; היה קשה להאמין שהוא היה בן שלושים בלבד. גם הוא, כמו פאולה, עבר תקופת ייאוש עמוק והשתנה עם המחשבה שהסרטן שלו – זה עבודתו. ההתגלות הזאת עיצבה מחדש את חייו – גם את הסכמתו להצטרף לקבוצה: הוא ראה שהקבוצה תשמש לו פורום בו הוא יוכל לעזור לאחרים למצוא משמעות עמוקה במחלתם.

שאול הגיע לקבוצה מוקדם מדי: רק כעבור חצי שנה הקבוצה גדלה והפכה להיות ראויה לו. אבל הוא מצא לעצמו ממות אחרות – בעיקר כיתות גבוהות של בתי ספר, שם הוא פנה לבני נוער במצוקה. "אתם רוצים להרעיל את הגוף שלכם בסמים? להרוג אותו על ידי אלכוהול, מריחואנה, קוקאין?" – הוא רעם בקולו בכיתה. "רוצים להידרס במכונית? להיהרג? לקפוץ למים מגשר שער הזהב? אתם לא צריכים את הגוף שלכם? אם כן, תנו לי אותו! אני צריך אותו. אני אקח אותו. אני רוצה לחיות!"

זו הייתה קריאה שלא תיאמן. רעדתי בהאזיני לנאומיו של שאול. הרושם שלהם הוגבר ע"י הכוח המיוחד שתמיד מייחסים לדברים של ההולך למות. תלמידים האזינו בדממה. הם הרגישו כמוני שהוא דובר אמת, שאין לו זמן למשחקים, להעמדת פנים או לחשש מהתוצאות.

חודש מאוחר יותר הגיעה אַנְלִין וסיפקה לשאול הזדמנות נוספת לשרת. אוולין הייתה בת ששים ושתיים, מעוצבת, כועסת, גוססת מסרטן הדם. לקבוצה הביאו אותה בכיסא גלגלים עם עירוני. היא הייתה כנה לגבי מחלתה. היא ידעה שהיא הולכת למות. "אני יכולה לחיות עם זה – היא אמרה – זה לא משנה. אבל מה שחשוב לי זה הבת שלי. היא מרעילה לי את ימי האחרונים!" אוולין תיארה את בתה, פסיכולוגית קלינית, בצבעים שחורים. היא כינתה אותה נקמנית ובלתי-מסוגלת לאהוב. לפני מספר חודשים הן רבו מריבה חסרת טעם וחסרת רחמים – הבת טיפלה בחתולה של אוולין והאכילה אותה במשהו לא מתאים. מאז אוולין ובתה לא מדברות אחת עם השנייה.

אחרי ששאול הקשיב לאוולין, הוא פנה אליה במילים פשוטות אך בוערות:

- אוולין, הקשיבי למה שאומר לך. אני גם כן הולך למות. מה זה חשוב מה אכלה החתולה שלך? מה זה חשוב מי תוותר ראשונה? יש לך מעט זמן ואת יודעת את זה. אל תשלי את עצמך – אהבת בתך חשובה לך מכל דבר אחר. אל תמותי, אנא ממך, אל תמותי בלי להגיד לה את זה! זה ירעיל את חייה, היא לא תתאושש מזה ותעביר את הרעל לבתה! אוולין, קרעי נא את מעגל הקסמים הזה! הקריאה עבדה. אוולין נפטרה כמה ימים לאחר מכן, אבל לפני מותה – כך סיפרו לנו אחיות מחלקתה – היא התפייסה עם בתה מתוך דמעות. הייתי גאה מאוד בשאול. זה היה הניצחון הראשון של קבוצתנו! הצטרפו אלינו עוד שני חולים, ואחרי כמה חודשים פאולה ואני החלטנו שכבר למדנו הרבה ומסוגלים לקחת הקבוצה גדולה יותר. פאולה התחילה לגייס משתתפים ברצינות. קשריה באגודה למלחמה בסרטן הביאו לנו מספר המלצות. ערכנו ראיונות, לקחנו עוד שבע חולות חדשות – כולן עם סרטן השד, ופתחנו את הקבוצה באופן רשמי.

פאולה הפתיעה אותי כאשר התחילה את הפגישה הראשונה של הקבוצה החדשה במשל חסידי: רבי דיבר עם הקב"ה על גן עדן וגיהנום. "אראך את הגיהנום" – אמר הקב"ה והביא את הרבי לחדר שהיה בו שולחן עגול גדול. סביב השולחן ישבו אנשים רעבים, נואשים. על השולחן היה סיר ענק עם אוכל שהריח כל כך טעים שהרבי עצמו הזיל רוק. לכל המסובים היו כפות עם ידיות ארוכות מאוד – כפות אשר הגיעו עד הסיר אך היו ארוכות מדי בכדי להביא את האוכל לפה. לכן הם לא יכלו לאכול והרבי ראה כי סבלם קשה מנשוא. "ועתה אראך את גן העדן" – אמר הקב"ה. הם נכנסו לחדר אחר, בדיוק כמו הקודם. היה בו אותו שולחן עגול ועליו אותו סיר. לאנשים היו אותן כפות עם ידיות ארוכות. אבל כאן היו כולם שבעים, שמחים, מדברים וצוחקים. הרבי לא הבין. "זה פשוט מאוד אבל דורש מיומנות מסוימת" – אמר הקב"ה. "בחדר זה אנשים למדו להאכיל איש את חברו." הייתי קצת מבולבל מזה שפאולה החליטה להתחיל עם המשל הזה בלי להתייעץ איתי. אבל לא אמרתי דבר. כך היא דרכה, חשבתי לעצמי בידיעה שטרם תיאמנו תפקידים ודרכי שיתוף פעולה. אך חוץ מזה בחירתה של פאולה הייתה מצוינת – עד היום זוהי ההתחלה המרשימה ביותר שראיתי אי-פעם. איך לקרוא לקבוצה? פאולה הציעה את הכינוי "גשר". למה? משתי סיבות. ראשית, הקבוצה בונה גשרים בין חולי סרטן אחדים לחבריהם. שנית, כאן אנחנו שמים את הקלפים על השולחן (בריזג). מכאן – קבוצת "גשר". מאוד ברוחה של פאולה.

השורות של "הצאן" שלנו, כפי שקראה להם פאולה, התרחבו. בכל שבוע-שבועיים הופיעו פנים חדשות המעוותות מפהד. פאולה לקחה אותם תחת חסותה, הזמינה לסעוד ביחד, לימדה, הקסימה ומילאה ברוח. עד מהרה התרחבו כל כך שנאלצנו להתפלג לשתי קבוצות של שמונה אנשים בכל אחת, ואני הזמנתי כמה פסיכיאטרים מתמחים בתור מארחים משניים. כל המשתתפים התנגדו לפילוג: זה איים על שלמות המשפחה. הצעתי פשרה: במשך שעה ורבע לקיים פגישות נפרדות ולאחר מכן להתאחד לרבע שעה כך שכל אחת מהקבוצות תוכל לספר מה היה בפגישתה.

הפגישות היו מאוד מקיפות. אנחנו דנו בנושאים רגישים מאוד, סבורני שלפנינו אף קבוצה לא העיזה לדון בהם. פגישה אחרי פגישה – אנשים באו עם מטאסטאזות חדשות, טרגדיות חדשות; אבל בכל פעם מצאנו דרך להיות לצד הסובל לתמוך בו. מעת לעת כאשר אחד מהמשתתפים היה חלש מדי על סף מותו ולא היה יכול להגיע, קיימנו פגישה ליד מיטתו.

לא היו בשבילנו נושאים קשים מדי ופאולה שיחקה תפקיד מרכזי בכל דיון משמעותי. לדוגמא, בתחילת פגישה אחת סיפרה משתתפת בשם חווה על קנאתה בחברתה שזה עתה נפטרה באופן פתאומי תוך כדי שינה מהתקף לב. "זה המוות הטוב ביותר" – אמרה חווה. אבל פאולה החליטה להתווכח ואמרה כי מוות פתאומי זה טרגדיה.

הרגשתי נבוך עבור פאולה. למה, חשבתי, היא צריכה לשים את עצמה במצב מביך? האם זה לא ברור שלמות בשינה – זה הטוב ביותר? אך פאולה, כהרגלה באופן משכנע ובנימוס, ביססה את עמדתה: מוות פתאומי – זה הגרוע ביותר.

– זה לוקח זמן, הרבה זמן – היא אמרה – להכין למוות שלך אנשים אחרים – בעל, חברים והכי חשוב – הילדים. צריך להשלים את כל העניינים הלא גמורים של חייך. היוזמות שלך הן חשובות מספיק כדי לא לזרוק אותם באמצע, נכון? המעשים שלך ראויים להיות מוגמרים, הבעיות שלך – פתורות. אחרת יוצא כי החיים שלך היו חסרי משמעות.

– יתר על כן – היא המשיכה – המיתה היא חלק מחיים. להחמיץ את זה, לישון בזמן זה – משמעותו להחמיץ אחת ההרפתקאות הגדולות שנופלות בגורלנו.

אבל לחווה, אישיות די חזקה גם היא, הייתה כאן המילה האחרונה.

– את יודעת פאולה, תגידי מה שתגידי אבל אני עדיין מקנאת בחברתי. תמיד אהבתי הפתעות.

תוך זמן קצר הקבוצה שלנו הייתה לשם בכל אוניברסיטת סטנפורד. תלמידים – פסיכיאטרים מתמחים, אחיות, קבוצות שלמות של סטודנטים מתחילים – החלו לבוא לצפות בפגישותינו דרך מראה חד כיוונית. לפעמים רמת הכאב בקבוצה הייתה הופכת לבלתי נסבלת והתלמידים ברחו מחדר התצפית בדמעות. אבל תמיד חזרו. קבוצות תמיכה רבות מרשות לסטודנטים להיות משקיפים אבל בדרך כלל עושות זאת ללא ששון רב. אך לא קבוצתנו: להיפך, אנחנו הסכמנו בשמחה. כמו פאולה, שאר חברי הקבוצה היו צמאים להיפגש עם הקהל: הם הרגישו שיש להם הרבה מה ללמד, כי גזר דין מוות הפך אותם לחכמים יותר. את אחד הלקחים הם למדו טוב במיוחד: את החיים אי אפשר לדחות; צריך לחיות אותם עכשיו, לא לדחות עד סוף השבוע, עד החופשה, עד הזמן שהילדים מתקבלים לאוניברסיטה, עד השנים בגמלאות אשר מתקרבות בדהירה. שמעתי שוב ושוב מהחולים: "כמה חבל שלמדתי לחיות באמת רק עכשיו כאשר גופי חזור סרטן."

באותה תקופה הייתי ממוקד בקריירה המדעית שלי; הייתי נקרע בין מחקר, ניסוח בקשות למענקים, קריאה, הוראה וכתביה. לתקשורת עם פאולה לא נשאר הרבה זמן. אולי פחדתי להתקרב אליה יותר מדי? אולי חששתי כי ראייתה מנקודת מבטו של הנצח, חירותה מרצונות גשמיים יערערו את נחישותי להצליח בתחום האקדמי? כמובן, כל שבוע ראיתי אותה בקבוצה בה הייתי המנחה. ופאולה ... מה היה תפקידה? – לא מנחה משני, משהו אחר ... רכזת, מתודיסטית, מתווכת. היא עזרה למשתתפים חדשים להתמצא בקבוצה, ארגנה קבלת פנים חמה, שיתפה בחוויות, במשך שבוע בין הפגישות צלצלה לכל המשתתפים, הזמינה אותם לארוחות ותמיד הייתה לצדם במקרה של משבר.

כנראה ההגדרה המתאימה ביותר לתפקידה הינה "יועץ רוחני". היא עשתה את הפגישות נשגבות יותר ועמוקות יותר. כשהיא דיברה הקשבתי בקשב רב: לפאולה היו לעתים קרובות תובנות עמוקות באופן מפתיע. היא לימדה את חברי קבוצת מדיטציה, כיצד להסתכל עמוק לתוך עצמך ולמצוא את מרכז השקט, כיצד להגביל את הכאב. פעם לקראת סיום הפגישה פאולה הפתיעה אותי: היא הוציאה מתיקה נר, הדליקה ושמה אותו על הרצפה. "הבה נתקרבה" – אמרה היא תוך הושטת ידה ליושבים לימינה ולשמאלה – "הביטו בנר, היו בשקט ועשו מדיטציה כמה שנית".

לפני פגישתי עם פאולה הייתי שקוע כל כך בשיטות הרפואיות שלא הייתי חושב שום דבר טוב על רופא אשר בסיום מפגש קבוצתי היה לוקח את החולים בידיים ובשקט בוהה בנר. אבל חברי הקבוצה, וגם אני עצמי, מצאנו את הצעתה של פאולה כל כך מתאימה שמאז היינו מסיימים את פגישותינו רק כך. למדתי להעריך את רגעי השלווה האלה, ואם הייתי יושב ליד פאולה תמיד הייתי לוחץ בחום את ידה לפני שהרפיתי. היא הנחתה מדיטציה בדרך כלל בקול, תוך כדי אלתור, תמיד בכבוד רב. הערצתי מאוד את המדיטציות שלה ועד סוף חיי אזכור את הנחיותיה השקטות: "שחררו, שחררו את הכעס, שחררו את הכאב, שחררו את הרחמים כלפי עצמכם. הימשכו אל נשמותיכם, אל המעמקים השלווים והשקטים, היפתחו לאהבה, לסליחה, לבורא." רעיונות מסוכנים לאתיאיסט הדוק בעל השכלה רפואית!

לפעמים תהיתי האם יש בכלל לפאולה צרכים מלבד צימאונה לעזור לאחרים? לעתים קרובות שאלתי אותה האם הקבוצה יכולה לעזור לה במשהו אבל אף פעם לא קיבלתי תשובה. לפעמים התפלאתי על קצב חייה הקדחתני – בכל יום היא ביקרה כמה חולים. מה מניע אותה, שאלתי את עצמי, ולמה היא מדברת על בעיותיה היא בלשון העבר בלבד? היא מציעה לנו רק את פתרונותיה – אך לא את בעיותיה. אבל אף פעם לא התעמקתי במחשבות האלה. בסופו של דבר לפאולה סרטן בשלב סופני והיא שרדה מעבר לתחזיות האופטימיות ביותר. היא מלאת מרץ, כולם אוהבים אותה, היא אוהבת את כולם ומשמשת מקור השראה לכל מי שנאלץ לחיות עם מחלת הסרטן. מה עוד ניתן לרצות?

היה זה תור הזהב של מסעותי עם פאולה. אולי היה טוב יותר להשאיר הכול כמות שהוא. אבל יום אחד הסתכלתי והבנתי עד כמה גדל מפעלנו. היו לנו ראשי צוותים, מזכירים לפענוח פרוטוקולי הפגישות ולניהול ראיונות עם משתתפים חדשים, מנחים המפקחים על תלמידים-משקיפים. החלטתי שאני זקוק למימון בקנה מידה מתאים והתחלתי לחפש מקורות. בשבילי הגיע הזמן לקדם את מפעלנו ולהתקדם בעצמי.

הגשתי בקשה וקיבלתי מענק מחקר שאיפשר לי להעריך את יעילות הגישה הטיפולית שלי. זמן קצר לאחר שהתחלתי את המחקר הרשמי יחסינו עם פאולה התחילו להיסדק. בהתחלה הופיעו סדקים בעובי חוט השערה אך הם נפערו לפערים של ממש. דרכינו התפצלו.

התקדמתי בקריירה שלי מעלה מעלה, ערכתי מחקר, כתבתי ספרים, קיבלתי פרסים אקדמיים נחשקים ומשרות חדשות. עברו עשר שנים...

פעם אחת במסדרון בית חולים עצרה אותי אישה צעירה. היא אמרה:
– מסורה לך דרישת שלום מפאולה ווסט.
פאולה! לא יכול להיות! היא עדיין בחיים? הרי כבר לפני עשר שנים היא שרדה מעבר לתחזיות
האופטימיות ביותר!
כן, היא בחיים. מארגנת, מחנכת, עוזרת, מנהלת תעמולה, אוספת קבוצות, נלחמת ברופאים – כן, זו
ללא ספק פאולה.
נפגשנו בביתה ודיברנו במשך זמן רב. כאשר בסוף נפרדנו היא יצאה ללוות אותי. התיישבתי ברכב
והסתכלתי במראה האחורית. דמותה של פאולה זהרה על רקע השמש, כובעה ובגדיה הרחבים הקרינו
אור. נשבה רוח. בגדי פאולה רפרפו. היא נראתה כעלה – מרפרף על ענף, מוכן לעוף.
כמה חודשים לאחר מכן קיבלתי מכתב מבנה – אותו ילד שפעם הייתי מקנא בו שיש לו אמא כזאת,
אותו ילד אליו היא כתבה לפני שנים רבות מכתב כה נפלא על מותה הקרב. במכתב היו מילים פשוטות:
"אמא נפטרה. אני בטוח שהיא הייתה רוצה שתדע על זה."

עובד לעברית ע"י יהושע סוקול, תשע"ד (2014)

מתוך:

Irwin Yalom. *Momma and the Meaning of Life*. Basic Books, 1999
<http://www.yalom.com>

קיימת מהדורה עברית של הספר:
ארווין יאלום. אמא ומשמעות החיים. כנרת, 2000
http://www.kinbooks.co.il/page_3733